

HOOFDSTUK II. Enige algemene opmerkingen bij tabel I.

Als uitgangspunt voor een inventarisatie van het eiland Terschelling moet men het overzicht van Van Benthem Jutting (1956) kiezen. Het positieve van dat overzicht is, dat het een inzicht geeft in de mollusken, die in 1937 op het eiland aanwezig waren. Ik zou er echter op willen wijzen, dat diverse vindplaatsomschrijvingen onduidelijk zijn. Temeer mag men dit bekritisieren, omdat deze omschrijvingen een essentieel deel van de studie zijn en kennelijk als uitgangspunt voor latere onderzoekers. Opmerkelijk is het "verhaal" van Lymnaea stagnalis.

Van Benthem Jutting (1956) geeft onder de soort Lymnaea stagnalis op: "Terschelling: tussen Hee en Midsland, in duinpoelen en ontginningssloten". Deze tekst is kennelijk afkomstig uit een artikel van Van Dieren (1925), dat ook vermeld wordt in de literatuurlijst van Van Benthem Jutting. In dat artikel schrijft Van Dieren letterlijk: "Het zoeken naar land- en zoetwatermollusken had in zooverre tot nu toe weinig succes, doordat de vangst van de eenige expeditie voor dit onderdeel weer in een met Chara dichtgegroeide sloot terugviel, zoodat ik voorlopig alleen vermeld Planorbis planorbis L. voor de slooten tussen Hee en Midsland, terwijl hier zoowel als in de duinpoelen en ontginningssloten Limnaea ovata Drap. en L. stagnalis L. leven"

In de collectie van het molluskencomité (Zool. Museum Amsterdam) bevindt zich onder no. 5248 één ex. van L. stagnalis. Leg. J.W. van Dieren. Terschelling, sept. 1923.

Lymnaea stagnalis is daarna niet meer levend gevonden op Terschelling. Het dier wordt wel weer vermeld in het verslag van J. Schouten over 1938 en 1939, maar ook daar wordt de vondst van Van Dieren bedoeld. Tanis (1963) vermeld haar in zijn lijst. Na herhaald vragen heb ik van hem geen bevestiging kunnen ontvangen. De vindplaatsomschrijvingen van Van Benthem Jutting berusten mijns inziens op een te ruime interpretatie van de tekst in De Levende Natuur. Ik neem daarom aan, dat L. stagnalis steeds een zeldzaam dier op Terschelling is geweest. Een geparasiteerd exemplaar werd door mij in 1969 gevonden in de Kroonpolders (in een buitenduinvalei (Eldorado) bij paal 6); die merkwaardige polders aan de westkant van het eiland, waar ook enige malen een exemplaar van Planorbarius corneus werd aangetroffen en recent ook Planorbis contortus (polder VII).

In tabel I heb ik een vergelijking gemaakt met het eiland Texel (Visser 1968c). Er vallen daarbij enige verschillen op, die ik hieronder nader zal bespreken. Lymnaea peregra. Vooral op Terschelling komen van deze soort (of groep van soorten) drie vormen voor, die ik zou willen betitelen als oecologische variaties. Zij zijn morfologisch en anatomisch, maar toch ook en vooral oecologisch soms weer gescheiden. De variaties worden het duidelijkst uitgebeeld in reproductief het sterkst geïsoleerde populaties. Waarschijnlijk echter is in deze Lymnaea groep de nivellerende werking van de gene-flow bijzonder groot. Het betreft hier de vormen

TABEL I

Molluscs of Terschelling. 1968/1969.

Texel	Tersch.	Molluscs	A Texel	A	B	C	D	E
%	%							
63	47	<i>Lymnaea peregra</i>	289	113	5096	28	1-440	1890
2	30	<i>Planorbis vortex</i>	7	72	4105	57	1-510	
44	28	<i>Planorbis planorbis</i>	201	66	2644	31	1-200	600
10	26	<i>Planorbis crista</i>	42	62	21468	29	1-400	2900+2600+ 2100+4100+ 7000+1130
7	23	<i>Lymnaea truncatula</i>	32	56	1236	17	1-110	320
4	22	<i>Valvata cristata</i>	20	53	8350	116	1-724	2340
31	22	<i>Lymnaea palustris</i>	143	52	963	19	1-59	
7	18	<i>Physa fontinalis</i>	35	42	1997	48	1-396	
25	17	<i>Potamopyrgus jenkinsi</i>	116	40	20649	270	1-1700	5624+4512
6	14	<i>Pisidium obtusale</i>	28	33	4375	133	1-641	
$\frac{1}{2}$	13	<i>Bythinia tentaculata</i>	1	32	4024	86	1-608	1350
6	12	<i>Pisidium milium</i>	30	31	1982	36	1-238	916
4	11	<i>Sphaerium corneum</i>	19	27	326	12	1-63	
5	10	<i>Planorbis albus</i>	22	24	2079	36	1-300	530+708
9	10	<i>Planorbis leucostoma</i>	41	23	2277	34	1-300	944+580
3	8	<i>Pisidium nitidum</i>	16	18	944	37	1-158	319
4	7	<i>Segmentina complanata</i>	19	17	367	13	1-70	152
$\frac{1}{2}$	7	<i>Segmentina nitida</i>	1	17	1047	22	1-78	690
-	7	<i>Bythinia leachii</i>	-	16	10947	684	1-2268	
5	6	<i>Pisidium subtruncatum</i>	22	14	271	19	1-80	
13	4	<i>Hydrobia stagnorum</i>	60	9	233	26	1-100	
$\frac{1}{2}$	3	<i>Pisidium casertanum</i>	3	8	296	37	1-100	
-	1	<i>Sphaerium lacustre</i>	-	3	142		1-57	
25	1	<i>Planorbis contortus</i>	114	2	32		2-30	
1	$\frac{1}{2}$	<i>Lymnaea stagnalis</i>	6	1	1			
2	?	<i>Planorbis corneus</i>	8	?				
$\frac{1}{2}$	-	<i>Planorbis vorticulus</i>	2	-				
Total				237	95821	230		

Texel % = percentage positive points of 463 collecting places (in 1966/1967)

Tersch. % = percentage positive points of 237 collecting places (in 1968/1969)

A Texel = total number positive collecting places

A Tersch. = total number positive collecting places

B Tersch. = total number collected animals

C Tersch. = mean number of animals per collecting place resp. 0,2 m³

D Tersch. = extreme quantities for one place resp. 0,2 m³

E Tersch. = extremely high total numbers from one place, which are exclusive of the calculation from numbers mentioned under C and D, but included the total number.

peregra, *ovata* en *lagotis*. De *Lymnaea peregra* groep wacht op een biosystematische bewerking, waarbij het werk van Hubendick (1951) en ook van anderen als een bijdrage beschouwd moet worden.

Planorbis vortex. Deze soort is op Terschelling algemeen. Op Texel is zij waarschijnlijk recent ingevoerd. Meyer (1969) vermeldt scalaride vormen en geeft afbeeldingen van deze soort uit een slootje bij Landerum van 1966. Wij vonden daar later geen meer. In 1968 vond ik in een slootje onder Hoorn scalaride vormen, zoals ook door Meyer zijn afgebeeld. In 1969 vond ik op die plaats weer uitsluitend normale ex.

Planorbis planorbis. Een soort van relatief voedselrijker water en daarom op Texel algemener.

Planorbis crista. Het is mogelijk, dat deze soort ook op Texel algemener is. In de nauwkeuriger opname's op Terschelling, kwam in monsters vaak één exemplaar voor, dat op Texel mogelijk over het hoofd is gezien. Populatiodynamisch een opmerkelijk dier. In soortenrijke populaties vaak een of weinig ex., in soortenarme populaties vaak duizenden ex. Bij geringe aantallen vaak de meeste exemplaren van de forma *spinulosa*, bij grote aantallen vaak de *cristata* en *nautileus* vormen.

Lymnaea truncatula. Op Terschelling door de gunstige grondwaterstand en schommelingen daarin zeker iets algemener dan op Texel, hoewel op Texel wel wat minder potentiële habitats zijn bemonsterd.

Valvata cristata. Op Terschelling zeker algemener.

Lymnaea palustris. Dier van wat voedselrijker water en daarom op Texel wat algemener. De exemplaren van Terschelling behoren in de meeste gevallen tot Lymnaea turricula (Held), door Jackiewicz (1959) tot soort verheven. Het is overigens opmerkelijk, dat aan deze interessante studie in ons waterrijke land nog zo weinig aandacht is besteed. Bijzonder de soorten Lymnaea occulta Jackiewicz, 1959 en Lymnaea glabra verdienen meer aandacht.

Physa fontinalis. Op Terschelling algemener dan op Texel. Misschien speelt draadwier hier een belangrijke rol.

Potamopyrgus jenkinsi. Op Texel algemener door een uitgebreider brakwatergebied. Wordt van Terschelling voor het eerst levend vermeld door Mienis (1965) in 1963. Het is niet onmogelijk, dat zij zich hier zeer recent heeft gevestigd. Gezien echter haar algemeen voorkomen nu, is zij waarschijnlijk toch al geruime tijd langer op het eiland.

Pisidium obtusale. Door het relatief uitgebreider verlandingsgebied, op Terschelling algemener.

Bythia tentaculata. Deze soort, die op Terschelling vrij algemeen voorkomt, kennen wij van Texel maar van een plaats. Gezien haar grote oecologische reikwijdte en tolerantie o.a. ten aanzien van watervervuiling is dat geringe voorkomen daar zeer opmerkelijk.

Pisidium milium en Pisidium nitidum. Het geringer aantal vindplaatsen op Texel vergeleken met het voorkomen op Terschelling, moet men waarschijnlijk aan de watervervuiling op Texel wijten.

Segmentina nitida. Een soort van laagveenmoerassen en daarom op Terschelling algemener.

Bythia leachii. Het ontbreken van deze soort op Texel kan oecologisch nauwelijks verklaard worden. Op Terschelling welhaast steeds in grote aantallen in soortenrijke populaties.

Hydrobia stagnorum. Deze interessante soort is door het uitgebreide brakwatergebied op Texel algemener. Op Terschelling zeldzaam en steeds samen met Potamopyrgus jenkinsi. Mogelijk in concurrentiepositie met deze.

Sphaerium lacustre. Hoewel zeldzaam op Terschelling, kan haar ontbreken op Texel niet oecologisch worden verklaard.

Planorbis contortus. Op Texel waarschijnlijk door het voedselrijke water, veel algemener. Op Terschelling eerst in 1968 ontdekt in de Kroonpolders. Het is dus niet onmogelijk, dat zij zich hier nog aanmerkelijk uitbreidt.

Alle bovengenoemde algemeenheden en veronderstellingen zullen in de volgende hoofdstukken nader worden uitgewerkt.

Wellicht ten overvloede wijs ik er op, dat de voorgaande uiteenzettingen geenszins moeten worden opgevat als algemeen geldende regels. Het is eerder bedoeld om een inzicht te geven in de gedachten van de schrijver. Wellicht is het zo mogelijk de volgende hoofdstukken in een duidelijker licht te plaatsen.

(Wordt vervolgd)

Literatuur.

- Benthem Jutting, W.S.S. van, 1956. Land- en zoetwatermollusken van Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog. *Basteria* 20: 41-61.
- Dieren, J.W. van, 1925. Bijdrage tot de kennis der Terschellinger molluskenfauna. *De Levende Natuur* 30: 106-114.
- Hübendick, B., 1951. Recent Lymnaeidae. Their variation, morphology, taxonomy, nomenclature and distribution. *Kungl. Svenska Vetenskapsakademiens Handlingar Fjärde Serien Band 3* (1) 222 pp.
- Jackiewicz, M., 1959. Investigations on the variability and systematic position of Galba palustris O.F. Müller. *PTPN Poznan Soc. Fr. Sci. Dep. Math. Nat. Sci(Biol)* 29(3): 91-174 (pools met engelse samenvatting)
- Kuiper, J.G.J., 1947. Bijdrage tot de kennis der zoetwaterweekdieren van het natuurmonument Naardermeer. *Basteria* 11: 1-53.
- Macfadyen, A., 1966. Animal ecology, aims and methods. Reprinted 1966. Bath. 344 pp.
- Meyer, T., 1969. Verschillende excursiegegevens over land- en zoetwatermollusken van Terschelling. *De Kreukel* 5 (4): 37-46
- Mienis, H.K., 1965. Over het voorkomen van Potamopyrgus jenkinsi (Smith, 1889) op Terschelling. *Corresp.blad Ned. Malac.Ver.* 114: 1193-1194
- Mienis, H.K., 1968. Enige verdere gegevens over het voorkomen van land- en zoetwatermollusken op Terschelling. *Corresp.blad Ned.Malac.Ver.* 127: 1357-1359
- Mörzer Bruyns, M.F., 1965. Over de malacofauna van het Naardermeer. *Basteria* 29: 36-43
- Schouten, J., 1939. Bijdrage tot de kennis van de molluskenfauna van de natuurmonumenten van het Staatsbosbeheer op Terschelling. Getyped rapport in archief R.I.N. Zeist, niet gepubliceerd.
- Segal, S., 1965. Een vegetatieonderzoek van de hogere waterplanten in Nederland. *Wetensch. Med.KNNV* no. 57. Hoogwoud 80 pp.
- Tanis, J.J.C., 1963. Land- en zoetwatermollusken van Terschelling. *Corresp.blad Ned. Malac.Ver.* 104: 1084-1085
- Visser, G., 1968. a. Malacologische mededelingen van de Waddeneilanden. *Corresp.blad Ned. Malac.Ver.* 128: 1370-1371.
- Visser, G., 1968. b. Om het behoud van een brakwaterfauna op het eiland Texel. *De Levende Natuur* 71: 221-230.
- Visser, G., 1968. c. De binnendijkse mollusken van Texel. I. *Gastropoda: Streptoneura, Euthyneura*. (Basommatophora) en *Bivalvia*. *RIVON med.no.300. Basteria* 32: 49-75
- Walden, H.W., 1965. Terrestrial faunistic studies in Sweden. *Proc. First Europ. Malac. Congres. London 1962*: 95-109.

Bij dit artikel behoort een kaartje van Terschelling dat bij dit C.B. is ingeleegd. (Red.)

TERSCHELLING